

Bijlage VMBO-GL en TL
2022

tijdvak 2

Nederlands CSE GL en TL

Tekstboekje

Kappen is pure verspilling

(1) Van auto's tot wasmachines, gebruikte spullen verhandelen via internet is doodnormaal. Sinds kort krijgen ook volwassen bomen online een tweede leven. Al kost het verplaatsen een lieve duit.

(2) Onlangs kreeg bomenexpert Arjan Zoontjens een bijzonder belletje. Voor een park bij een nieuwbouwwijk, mede door kinderen ontworpen, zocht de Brabantse gemeente Steenberg een paar 'heel grote levensbomen'. De naburige gemeente Breda had zojuist drie monumentale platanen te koop aangeboden via bomenmakelaar.nl, de website van Zoontjens. Die moesten wegens bouwplannen het veld ruimen. "Ik hoefde de twee gemeentes alleen maar te koppelen", zegt Zoontjens. Een deal was snel gemaakt, waarna Zoontjens de bomen uitgroef, op trucks takelde en in hun nieuwe woonplaats weer in de grond zette.

(3) Afgelopen najaar lanceerde de Brabander met twee zakenpartners bomenmakelaar.nl, een online marktplaats voor bomen. Een goed moment, want de Nederlandse economie draait na de crisis¹⁾ weer op volle toeren, en dus wordt er weer volop gebouwd. Voor al die nieuwbouw moeten vaak bomen wijken. Zoontjens: "Pure verspilling. Veel van die bomen zijn prima te verplanten. Bovendien is er vraag naar, want zo'n pasgebouwde wijk is nog hartstikke kaal."

(4) Elke behouden boom is meegenomen. Vooral volwassen exemplaren leveren flinke milieuwinst op,

met name in steden, die hinder ondervinden van het zogenaamde hitte-eilandeffect. Het is daar gemiddeld warmer dan in de omgeving vanwege een tekort aan wind en vegetatie en een teveel aan zonnewarmteabsorberende materialen als asfalt, en vanwege de aanwezigheid van gemotoriseerd verkeer.

(5) Zoontjens: "Grote bomen verkoelen hun directe omgeving tot vijf, zes graden Celsius doordat ze schaduw bieden en water verdampen." Dat verhoogt de leefbaarheid: iedereen weet hoe prettig het is om op een warme zomerdag onder een boom te zitten.

(6) Tegelijkertijd houden bomen veel water vast, zodat bij overmatige regenval – een fenomeen dat door klimaatverandering is toegenomen in Nederland – afvoersystemen niet overbelast raken. "Ze filteren fijnstof en CO₂ uit de lucht", zegt Zoontjens. "En ze herbergen allerlei dieren. In een volwassen boom leven rustig tachtig soorten insecten." Van die insecten leven weer vogels en kleine zoogdieren, waardoor bomen de biodiversiteit in steden stimuleren. Zoontjens: "Bomen zijn complete ecosystemen."

(7) "De grote positieve invloed van bomen op de leefbaarheid van moderne steden wordt steeds algemener onderkend", beaamt Jelle Hiemstra, senior onderzoeker bomen en stedelijk groen aan de Wageningen Universiteit. "Gelukkig maar, want behalve voor het milieu zijn ze ook cruciaal voor mensen."

(8) Zoals de Wageningen Universiteit
85 schrijft op haar website: ‘Natuur kan
bijdragen aan herstel van stress,
aanzetten tot sociaal contact, bij-
dragen aan een optimale ontwik-
90 keling van kinderen, persoonlijke
ontwikkeling, zingeving bevorderen
en stimuleren tot bewegen’.

(9) Aan het verplaatsen van bomen
hangt volgens Hiemstra wel vaak een
pittig prijskaartje. “Niet alle boom-
95 soorten zijn even goed te verplanten.
En zeker bij grote bomen is grondige
voorbereiding nodig.”

(10) In zijn eerste seizoen - het ver-
planten van bomen kan alleen van
100 oktober tot maart - verwisselden via
Zoontjens' online bomenmarktplaats
iets meer dan vijftig bomen van
eigenaar.

(11) Dat lijkt een nogal bescheiden
105 aantal. Zoontjens spreekt niettemin
van een succes: “Er is volop activiteit
op de website, ook van grote spelers
als Staatsbosbeheer, de waterschap-
pen en gemeentes. Dat is hoopvol,
110 want gemeentes zijn veruit Neder-
lands grootste bomeneigenaren.”
Hoeveel bomen ze gezamenlijk
precies bezitten, is onbekend want
bomen worden per gemeente apart
115 beheerd en cijfers hoeven nergens te
worden gemeld.

(12) Die versnippering wil Jeroen
Heindijk, adviseur boombeheer,
tegengaan met zijn eigen, binnenkort

120 te lanceren online platform. Daarop
wil hij de bomenkennis binnen
gemeentes bundelen, van aantallen
en locaties tot medische gegevens,
zodat een nationale digitale bomen-
125 databank ontstaat.

(13) Heindijk: “Zo kun je burgers
beter informeren over het hoe en
waarom van verplaatsen of kappen.
Nu horen ze daarvan vaak pas als de
130 kettingzagen ronken.” Maar het plat-
form moet vooral beleidsmakers
dienen. “Elke planoloog en project-
ontwikkelaar van Nederland zou met
één muisklik moeten kunnen zien:

135 hé, daar staan bomen. En dan met
een tweede muisklik hoe je die kunt
verplaatsen als ze echt weg moeten.”

(14) Hiemstra en Heindijk juichen
Zoontjens' initiatief toe als een eerste
140 stap in de goede richting. “Hij is echt
aan het pionieren”, vindt Heindijk.
Voor komend verplantseizoen heeft
de bomenmakelaar dan ook grote
plannen.

145 **(15)** De drie verplaatste platanen
maken het ondertussen prima. “Ze
staan mooi in het blad”, zegt
Zoontjens. Het verplanten leverde in
Breda en Steenberg en veel leuke
150 reacties op. “In Breda hadden
bewoners kritisch gereageerd op de
geplande kap. Ik ben blij dat ik op
deze manier een oplossing heb
kunnen bieden.”

*naar een artikel van Nils Elzenga,
Trouw, 1 augustus 2018*

noot 1 crisis: de economische crisis die duurde van 2008 tot 2011

Waarom is gapen zo aanstekelijk?

(1) Waarom werkt gapen zo aanstekelijk dat je nu al met moeite een gaap kunt onderdrukken? Bijster intelligent zien ze er niet uit, geeuwende mensen op foto's. Het heeft iets gènants, zoals een onverwacht harde scheet of een uitgeschoten lach. We zien gapen als een uiting van vermoeidheid en van verveling.

(2) Heel wat diersoorten blijken het te kunnen en wij doen het allemaal. Gemiddeld geeuwen we zo'n 6 tot 23 keer per dag, vanaf de fase waarin we nog in de buik van onze moeder zitten tot aan onze dood. En de kans dat je bij het kijken naar foto's van gapende mensen zelf ook een gaap voelt opkomen, is aanzienlijk: de gaap werkt aanstekelijk. Maar waarom is dat zo en wat is eigenlijk de functie van gapen?

(3) "Wetenschappers doen al tientallen jaren verwoede pogingen dat mysterie op te lossen. In de loop der jaren hebben ze heel wat theorieën gelanceerd. Zo zou gapen bedoeld zijn om sociale spanning te verminderen en om ziekteverwekkers uit onze keel te verwijderen. Maar voor die ideeën zijn geen overtuigende bewijzen gevonden", vertelt bioloog Jorg Massen, die aan de universiteit

van Wenen onderzoek doet naar gapen en recent samen met een Amerikaanse collega een overzichtartikel over het fenomeen schreef.

(4) Het is niet verwonderlijk dat we gapen associëren met vermoeidheid en verveling, schrijven de twee. We gapen met name veel in de uren nadat we zijn opgestaan en voor we naar bed gaan. Maar het is niet perse zo dat we na een slechte nacht meer gapen. We gapen ook vaak in situaties waarin we helemaal niet duf zijn, maar wanneer we angstig of gestrest zijn bijvoorbeeld. En wist u dat topsporters en muzikanten ook vaak gapen vlak voor ze hun prestatie moeten leveren?

(5) Wat blijkt de overeenkomst tussen al deze situaties te zijn? Het zijn allemaal overgangsfases. Van moeheid of verveling naar alertheid of van rust naar inspanning en van praten naar luisteren. Ook na afloop van een stressvolle gebeurtenis gapen we meer. "In zulke situaties is het belangrijk dat de hersenen zo goed mogelijk functioneren en het lijkt erop dat een gaap daarbij helpt. Hieruit kwam het idee voort dat gapen bedoeld zou zijn om snel een grote hoeveelheid zuurstof binnen te krijgen, die verbruikt kan worden door het brein. Maar hoe aannemelijk dat ook klinkt, deze verklaring werd dertig jaar geleden al ontkracht", vertelt Massen. "Wie meer zuurstof nodig heeft, gaat wel sneller ademen, maar niet vaker gapen."

(6) De functie van gapen moest dus iets anders zijn, iets wat te maken heeft met alertheid. Om daarachter te

75 komen, begonnen wetenschappers in
detail te bestuderen wat er tijdens
een gaap precies gebeurt. Een gaap
kun je niet bewust opwekken en een
geacteerde gaap ziet er al snel nep
80 uit – echt gapen gaat automatisch.
We zien natuurlijk een opengesperde
mond, maar er gebeurt meer: de
hartslag en bloeddruk gaan omhoog
en het gezicht en de hersenen wor-
den beter doorbloed. Dat komt onder
85 meer door het samentrekken van
spieren in nek, kaak en gezicht,
waardoor er druk op de aderen van
en naar de hersenen ontstaat. Ook
90 worden alle holten opengezet, waar-
door de lucht wordt ververst. Op
basis daarvan kwamen onderzoekers
met een nieuwe verklaring: wie
gaapt, koelt daarmee zijn of haar
95 hersenen af, richting de optimale
temperatuur. Uit metingen met
warmtecamera's bleek dat de herse-
nen tijdens een gaap inderdaad
maximaal een halve graad afkoelen.
100 **(7)** Rest de vraag: waarom is gapen
dan aanstekelijk? En dat geldt niet
alleen voor ons, maar ook voor ande-
re sociale diersoorten. In het bijzon-
der wordt een gaap van een soort-
105 genoot waar een dier veel mee om-
gaat, vaak overgenomen. Door deze
observaties begonnen steeds meer
wetenschappers aan te nemen dat de
aanstekelijkheid van gapen te maken
110 heeft met empathie, het vermogen
ons in te leven in een ander.

(8) Jorg Massen denkt er anders
over. "Ik denk niet dat je je hoeft in te
leven in een ander om een gaap over
115 te nemen. Dat de gaap van een dier
dat dichtbij staat vaker wordt overge-
nomen, kan simpelweg komen door-
dat een dier die gaap bij zo'n nabije
soortgenoot vaker opmerkt."
120 **(9)** 'Nagapen' is dus waarschijnlijk
niet bedoeld om de onderlinge band
te verstevigen. Massen vermoedt dat
de 'besmettelijkheid' praktischer van
aard is: ze komt van pas wanneer
125 groepen dieren of mensen zich er-
gens voor klaarmaken. Neem bijvoor-
beeld een groep pinguïns die een
stuk zee moet oversteken waarin
orka's zwemmen. Wanneer een van
130 die pinguïns in voorbereiding hierop
begint te gapen, nemen de andere
dieren dat vanzelf over, waardoor
ook hun hersenen afkoelen tot de
gewenste temperatuur. Hetzelfde
135 geldt voor een groep mensen die
proberen bij de les te blijven.
(10) Gapen is dus geen uiting van
verveling of vermoeidheid, maar een
manier om die te bestrijden. Massen
140 vindt het dan ook onterecht dat
gapen zo'n negatief imago heeft. "Ik
zie het altijd als een compliment als
ik een presentatie geef en mensen
beginnen te gapen", zegt Massen.
145 "Het is natuurlijk positief dat mensen
hun hersenen koel proberen te
houden om met hun aandacht bij mijn
verhaal te blijven."

*naar een artikel van Jop de Vrieze,
de Volkskrant, 11 mei 2018*

Kontakt Mediapartners, een andere kijk op bereik!

Gevestigd op het platteland, in het pittoreske Goudriaan¹⁾, kenmerkt de poldermentaliteit onze werkwijze. Een mentaliteit van aanpakken en doorpakken, maar nét even anders. Met onze nuchtere kijk op zaken helpen wij ondernemers in de regio hun bedrijf te laten groeien. Gebruikmakend van onze expertise en middelen, zowel off- als online. Opvallen in de kudde, maar ook met beide laarzen in de Hollandse klei blijven staan. Dat is **Goudriaanse nuchterheid in een glimmend jasje!**

www.kontaktmediapartners.nl

*naar een advertentie in Het Kontakt Vianen,
5 november 2019*

noot 1 Goudriaan: een klein dorp, gelegen in de Alblasserwaardse polder, in de regio Zuid-Holland

Chatten bevordert schrijfvaardigheid

(1) Actief gebruik van sociale media waarbij leerlingen zelf berichten bedenken en schrijven, kan ervoor zorgen dat ze op school minder schrijffouten maken. Dat blijkt uit het promotieonderzoek van taalwetenschapper Lieke Verheijen.

(2) “Mijn onderzoek laat zien dat we niet bang hoeven te zijn voor taalgebruik op sociale media. WhatsApp-taal is niet zo nutteloos en willekeurig als mensen denken”, zegt Lieke Verheijen, die als taalwetenschapper verbonden is aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

(3) Verheijen wilde voor haar promotieonderzoek graag weten of de chattaal die jongeren gebruiken op WhatsApp, in sms’jes, op Twitter en vroeger op MSN, invloed heeft op hun schrijfvaardigheid op school. “Er zijn veel zorgen over het afwijkende taalgebruik van jongeren”, zegt Verheijen. “Er wordt gesproken over taalverloedering, maar in Nederland ontbrak een goed uitgebreid onderzoek en ik wilde kijken of alle zorgen wel terecht zijn.”

(4) Om dit te achterhalen deed Verheijen meerdere onderzoeken. Zo onderzocht ze zo’n vierhonderd-duizend authentieke socialemedia-berichten, zoals appjes van Nederlandse jongeren tussen de 12 en 23 jaar. Ze onderzocht ook het socialemediagebruik en de schrijfvaardigheid van scholieren die in het derde jaar van het vmbo of vwo zaten en van jongeren in het mbo en op de universiteit. Daarbij hield ze een enquête onder vierhonderd jongeren die vragen invulden over hoe vaak ze

actief zijn op sociale media en ze vergeleek de resultaten ervan met hun schrijfopstellen op school. Ten slotte deed ze een experiment onder vijfhonderd jongeren in twee groepen: de ene groep ging een kwartier whatsappen voordat ze een verhaal schreven, de andere groep niet.

(5) “De analyse van de socialemedia-berichten bevestigt de verwachting dat jongeren op sociale media veel woorden gebruiken die afwijken van het Standaardnederlands”, zegt Verheijen. “Ze korten woorden in, schrijven ze fonetisch op, laten hoofdletters en spaties weg. Vooral bij middelbare scholieren zijn meer afwijkingen te vinden. Zij durven meer te experimenteren met taal.” Volgens de promovenda hielden jongeren zich op openbare netwerksites als Twitter wel vaker aan de taalregels dan op WhatsApp. “Want wat daar gebeurt, is zichtbaar voor al je online volgers.”

(6) Een andere conclusie van de onderzoeker is dat de jongvolwassenen die al op een vervolgopleiding zitten, zich veel meer aanpassen aan het Standaardnederlands in hun schrijven op sociale media. “Die conformeren zich meer. Pubers willen zich juist onderscheiden.”

(7) De twee andere onderzoeken laten volgens de taalwetenschapper zien dat een actief gebruik van sociale media er niet voor zorgt dat jongeren slechter presteren bij de schrijfopdrachten op school. “Jongeren die voor de schrijfopdracht hadden geappt, maakten juist iets minder spelfouten”, zegt Verheijen.

85 “Vooral onder middelbare scholieren was dit te zien. Ze maken mogelijk minder spelfouten, omdat ze al bezig zijn met taal en dus eigenlijk met trainen.”

90 **(8)** Passief gebruik van sociale media, dus berichten van anderen lezen, maar zelf weinig typen, heeft juist geen goede invloed op de schoolteksten. Verheijen: “Op die manier train je jezelf niet. Dit negatieve verband is vooral te zien bij lager opgeleide jongeren. Ook het gebruik van woordvoorspellings- en autocorrectie op de telefoon bevordert de schrijfvaardigheid niet. De blootstelling aan berichten van anderen met veel afwijkingen van de officiële Nederlandse spelling en grammatica kan zorgen dat deze afwijkingen dominant worden in hun eigen schoolteksten.”

(9) Uit het onderzoek blijkt dat jongeren goed switchen tussen de taal die ze met vrienden op sociale media gebruiken en de taal in hun schoolteksten. Het is dan ook belangrijk dat het Standaardnederlands altijd heel goed aangeleerd wordt. “Zolang het Nederlandse onderwijs daar veel aandacht aan besteedt, zou het goed moeten gaan. Je kunt de chattaal die jongeren op sociale media gebruiken dan vergelijken met een dialect. Docenten moeten goed duidelijk maken dat er onderscheid is tussen teksten op school en op de

sociale media en leerlingen leren dat ze dus verschillende communicatiestijlen moeten gebruiken.”

125 **(10)** Om dat onderscheid aan te leren, kunnen docenten bijvoorbeeld aan vertaal oefeningen denken, legt Verheijen uit. “Geef leerlingen een tekst in chattaal en laat ze dit vertalen naar het Standaardnederlands. Ze ontdekken zo de verschillen, kunnen bedenken wie de ontvanger is en leren reflecteren op hun taalgebruik. Vooral op de basisschool is dat belangrijk. Hoe jonger je hiermee begint, hoe beter.”

(11) Verder kan de chattaal helpen om te laten zien dat taal steeds verandert. “Op middelbare scholen is er meestal aandacht voor middeleeuwse teksten. Maar waarom gebruiken docenten niet ook chattaal? Leerlingen kunnen de ontwikkeling van taal bijvoorbeeld al zien als ze berichten van vijf jaar geleden lezen en vergelijken met hun appberichten van nu.”

(12) Het gaat er volgens Verheijen vooral om dat de chattaal niet wordt weggezet als ‘fout’ of ‘slecht’. “Juist bezig zijn met taal, zelfs de taal op sociale media, is goed voor de talige ontwikkeling. Ik zeg niet dat de telefoons elke les tevoorschijn hoeven te komen, maar soms kunnen docenten juist gebruikmaken van WhatsApptaal in hun lessen.”

*naar een artikel van Karen Hagen,
Onderwijsblad, maart 2019*

De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen. Het College voor Toetsen en Examens is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.